

טבילה ארץ-ישראלית | הרב אלחנן שרלו

חידושה של טבילת הגברים בימינו

”בטל כבוד התורה, ומתה טהרה”
(בבלי סוטה, ט', טו)

הלימוד בהלכות מקוואות מעורר את שאלת מקומה של הטהרה בחיינו. בניגוד לסדרי זרעים, מועד, נשים ונזיקין, איתם אנו נפגשים במעגל החיים היהודי, סדר טהרות אינו חלק מרצף החיים המוכר לנו. בית הכנסת, השבת, החגים והצדקה ואפילו דיני הממונות נתפסים כמרכיבי יסוד בקיום היהודי, אך הטהרה איננה דומיננטית. דבר זה מסביר את הקושי שזוגות מסוימים חווים לעיתים עם הלכות נידה: שום דבר בשמירת המצוות ובלימוד שלהם עד כה לא הכין אותם לעולם כה שונה בעל מאפיינים כה ייחודיים. לדיני הטומאה והטהרה "ניחוח עתיק", ומשמעותם, שהיתה מובנת בימי קדם כאשר היתה חלק ממארג רוחני-תרבותי שלם, אינה בהכרח מובנת היום.¹ הרוצה להבין טהרה ולחיות טהרה, צריך להחיות עולם רדום.

¹ הטהרה בעם ישראל לא התבטאה רק בשמירת שורת הדין ההלכתית. ניכר ממקורות רבים ששפת הטהרה היתה מובנת ומבוקשת, אנשים חיפשו אחר טהרה, הקפידו לאכול חולין בטהרה, והקפדות נוספות הרבה מעבר לדרישה ההלכתית – לפעמים תוך הפרזה על המידה. עיין לדוגמא בסיפור הריגת הכהן במקדש, המופיע במסכת יומא, ובמסקנתו – "ללמדך שקשה עליהם טהרת כלים יותר משפיכות דמים" (בבלי יומא, כ"ג, א). ועיין בבבלי בשבת "תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר:

האם יש טעם לחפש אחר עולם גנוז זה ?

שאלה זו אינה מופנית כלפי לימוד טהרות. בלימוד יש ערך ומקום לכל חלקי התורה, המעשיים ואלו שכרגע אינם מעשיים. השאלה היא על "לימוד המביא לידי מעשה"? האם יש לנו מגמה לחיות אלמנטים מעולם הטהרה בתוך מציאות חיינו?

השאלה עולה ביתר שאת לגבי **טבילת גברים**. בעוד נשים טובלות גם היום לטהרתן כחלק ממעגל החיים, לגבר, בהיעדר מקדש, אין לכאורה סיבה לטבול. ההלכה לא מזמנת לו טבילות כחלק ממחזור חייו. עם זאת, אצל חסידים, מקובלים ועובדי ה' נוספים, הטבילה מהווה חלק יסודי מחיי הקדושה של האדם. מה מקומה של טבילה זו בהיעדר מקדש? מה סודה של 'התחדשות' טבילת הגברים והאם יש טעם לבקש אותה?

הדיון בסוגיה ייעשה בשני שלבים:

1. סקירה תמציתית של ההיבט ההלכתי בטבילת גברים.
2. התבוננות בטבילה ובמשמעותה בימינו.

בזמן שבית המקדש היה קיים

בזמן שבית המקדש היה קיים טבילת גברים היתה תופעה יום-יומית. אמנם, לרוב השיטות אין חובה עקרונית על האדם להיטהר מטומאתו (מלבד בזמן הרגלים)², אך מובן שאדם שהיה רוצה לאכול קודש, לעלות למקדש, או לחילופין אדם שהקפיד גם על אכילת חולין בטהרה - היה טובל במקווה ונטהר. עם חורבן הבית, בטל לכאורה הצורך של גברים בטבילה. אמנם, הלכות טומאה וטהרה המשיכו להישמר ברמה מסוימת גם לאחר החורבן ומסה עצומה של

בוא וראה עד היכן פרצה טהרה בישראל" (בבלי שבת, י"ג, א), בפרק השלישי של מסכת חגיגה ובעוד מקורות רבים. גם הממצא הארכיאולוגי של ריבוי המקוואות מעיד על שפת טהרה חיה ומשמעותית אשר תפסה מקום תשתיתי בחיים היהודיים בתקופת הבית השני.

² ישנם פסוקים מהם עולה לכאורה שישנה בעיה בעצם היותו של האדם טמא, כגון: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֵת מִקְדָּשׁ ה' טָמָא" (במדבר י"ט, כ). מדרשי ההלכה ובעקבותיהם הפוסקים דנו במשמעות פסוקים אלו. בדרך כלל התקבלה ההכרעה שאין חובה להיטהר אלא לשם אכילת תרומה וקדשים או עלייה למקדש. עיין בשיעורי הרא"ל לטהרות, שיעור ראשון.

מקורות שלאחר החורבן עוסקת בהלכות אלו. אולם במונחים הלכתיים טהורים לכאורה אין חובה בטבילה כזו:

כל הכתוב בתורה ובדברי קבלה מהלכות הטומאות והטהרות אינו אלא לענין מקדש וקדשיו ותרומות ומעשר שני בלבד [...] אבל החולין אין בהן איסור כלל, אלא מותר לאכול חולין טמאין ולשתות משקין טמאים.³

אדם שאינו מעוניין לאכול קדשים, תרומה ומעשר שני או להיכנס למקדש - מותר לו להישאר בטומאתו. למציאות זו ישנו חריג בולט אחד, שיסודו בראשית ימי הבית השני - תקנת עזרא לבעלי קרי שיטבלו לטהרתם.

תקנת עזרא לבעל קרי

במסכת בבא קמא מופיעה מימרא של ר' יהושע בן לוי, המונה עשר תקנות שתקן עזרא:

עשרה תקנות תיקן עזרא [...] ואוכלין שום בערב שבת [...] ושיהו רוכלין מחזירין בעיירות, ותיקן טבילה לבעלי קריין.⁴

תקנת הטבילה לבעלי קרי מרחיבה את הדין מדאורייתא: מן התורה טומאתו של בעל קרי רלוונטית רק לעניין מקדש וקדשיו.⁵ עזרא מרחיב את הקדושה גם אל לימוד התורה - כשם שבעל קרי אסור להיכנס למקדש, כך אסור לו "להיכנס למדרש":

ותיקן טבילה לבעלי קריין - דאורייתא הוא, דכתיב: ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע ורחץ את בשרו במים! דאורייתא הוא לתרומה וקדשים, אתא הוא תיקן אפילו לדברי תורה.⁶

³ רמב"ם, הלכות טומאת אוכלין, פרק טז הלכה ח.

⁴ בבלי בבא קמא, פ"ב, א.

⁵ אמנם, ישנן בתורה שתי פרשיות של בעל קרי. פרשה ראשונה בויקרא, עוסקת בשכבת זרע באופן כללי: "ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע ורחץ במים את כל בשרו וטמא עד הערב" (ויקרא ט"ו, טז). הטומאה מצריכה רחיצה וזמנה עד הערב. בניגוד לכך, בספר דברים בפרשיות היציאה למלחמה, ישנה פרשיה שמוקדה הוא "מקרה לילה", אופן ספציפי של יציאת זרע. מקרה זה מחייב יציאה מן המחנה, דין שאינו מופיע בזמן רגיל. עיין ברמב"ן שם, שהסביר את ייחודיות הדין במצב הבעייתי של מלחמה, המעצימה את הצדדים האפלים והיצריים של האדם ומצריכה טהרה מיוחדת. ניתן להוסיף עוד שמקרה לילה נפוץ יותר במחנה, במקום בו הלוחמים אינם נמצאים בביתם עם נשותיהם.

⁶ בבלי בבא קמא, פ"ב, ב.

טעמה ומשמעותה של תקנת עזרא נידונה רבות בתורת התנאים והאמוראים. מתוך ריבוי העיסוק בתקנה, ברור שהיא לא תוקנה בשלב אחד, אלא שלאורך הדורות הוסיפו עליה והפחיתו ממנה. ייתכן אף שחלק מהתנאים והאמוראים חלקו על עצם קיומה של התקנה.⁷ בירושלמי מיוחסת התקנה לגזירות הלל ושמאי, ולא דווקא לעזרא.⁸ ככלל, ניתן לסמן שני כיוונים מרכזיים להבנת התקנה:

1. **"שלא יהו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהם כתרנגולים"**. בירושלמי מופיע טעם זה במפורש כטעם בלעדי לתקנה: "אמר רבי יעקב בר אבון כל עצמן לא התקינו את הטבילה הזאת אלא שלא יהו ישראל כתרנגולין הללו משמש מיטתו ועולה ויורד ואוכל".⁹ יש לשים לב שניסוחו של הירושלמי אינו מתייחס לתלמידי חכמים, אלא לכל ישראל. בנוסף, לפי הירושלמי המאפיין הבעייתי של התרנגול בהקשר המיני איננו תדירות המעשה, כי אם ה"זילות" שלו - "משמש מיטתו ועולה ויורד ואוכל". המיניות היא כחלק מניקורו של התרנגול באשפה ומחיפוש האוכל שלו.¹⁰ הטבילה מבטיחה שישראל יתייחסו למיניות שלהם בקדושה ובכבוד, ויחדו לה מקום. ניתן לצרף טעם זה של התקנה לתקנות נוספות של עזרא: **אכילת שום בערבי שבתות**, שטעמה לפי הבבלי הוא "משום עונה, דכתיב: אשר פריו יתן בעתו

⁷ כך הסבירו חלק מהראשונים את שיטת רבי יהודה בן בתירא, שאין דברי תורה מקבלין טומאה. עיין בפסקי רי"ד, ברכות, כ"ב, א.

⁸ ירושלמי שבת, פרק א': "תני שמונה עשרה דבר גזרו ובשמונה עשרה רבו. ובשמונה עשרה נחלקו. ואילו הן שגזרו על פיתן של עכור ועל גבינתן ועל שמנן ועל בנותיהן. ועל שכבת זרען ועל מימי רגליהן ועל הלכות בעל קרי". הלכות בעל קרי בפשטות הוא הדין המכונה בבבלי "תקנת עזרא", ועיין בפרשני הירושלמי שם. אמנם, ב"דיד נפש" שם פירש שזהו שלב נוסף על תקנת עזרא, שעזרא תיקן רק לדברי תורה ובית דין שלאחריו גזרו גם על התפילה. דברים אלו מבוססים על שיטת הרמב"ם בהלכות, המציג שני שלבים של התקנה: תקנת עזרא המצריכה טבילה לדברי תורה, ותקנה מאוחרת יותר המרחיבה את החובה לטבול גם לשם תפילה. בסוגיית הירושלמי העוסקת בדיני בעל קרי הביטוי הוא "כל עצמן לא התקינו את הטבילה הזאת", בלשון רבים, ואין ייחוס לבית דין ספציפי.

⁹ ירושלמי ברכות, פרק ג הלכה ד.

¹⁰ האפיון המיני של התרנגול מופיע במקומות נוספים בחז"ל. בגמרא בעירובין נראה שיש דווקא ללמוד דרך ארץ מתרנגול - "דאמר רבי חייא: מאי דכתיב (איוב ל"ה) מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמו [...]. ומעוף השמים יחכמו - זה תרנגול שמפייס ואחר כך בועל". אמר רבי יוחנן: אילמלא לא ניתנה תורה היינו למדיין צניעות מחתול, וגזל מנמלה, ועריות מיונה. דרך ארץ מתרנגול - שמפייס ואחר כך בועל". (בבלי עירובין, ק', ב) אמנם ייתכן שבהמשך הגמרא ישנה התייחסות צינית לפיוס זה של התרנגול - "ומאי מפייס לה? אמר רב יהודה אמר רב, הכי קאמר לה: זביננא לך זיגא דמטו לך עד כרעך. לבתר הכי אמר לה: לישמטתיה לכרבלתיה דההוא תרנגולא, אי אית ליה ולא זביננא לך". התרנגול מבטיח הבטחות רבות לתרנגולת בטרם המעשה המיני, הוא יקנה לה בגדים יפים וילבישנה, אך לבסוף הוא אינו עומד בהן! זוהי התנהגות גברית (התרנגול קרוי גבר) מנצל ומזוילה. כך או כך, ודאי שהתרנגול קשור לזילות הפעילויות הגופניות כמו האכילה והמיניות, כפי שעולה גם מן הגמרא ביומא: "אמר רב אחא בר יעקב: בתחלה היו ישראל דומין כתרנגולים שמקרין באשפה, עד שבא משה וקבע להם זמן סעודה" (בבלי יומא, ע"ה, ב).

- וא"ר יהודה [...] זה המשמש מטתו מערב שבת לערב שבת [...] חמשה דברים נאמרו בשום: משיב, ומשחין, ומצהיל פנים, ומרבה הזרע [...] וי"א: **מכניס אהבה** ומוציא את הקנאה, וכן "שיהו רוכלין מחזרין בעירות", שטעמה "משום תכשיטי נשים, כדי שלא יתגנו על בעליהם". סדרת תקנות אלו מעצימות, מעלות ומקדשות את חיי האישות בישראל: ריבוי הזרע והאהבה, ייחודם לשבתות (ובכך העלאתם למדרגת קודש ומנוחה), וההקפדה שלא יהו כתרנגולין.

2. **קדושת לימוד התורה, כמעין "מתן תורה"** - זהו הסבר שונה לחלוטין לתקנת עזרא: התקנה קובעת בעצם שכל לימוד תורה דומה למתן תורה, וממילא מצריך היטהרות. כיוון זה מרכזי בסוגיה בבבלי בברכות: "דתניא: והודעתם לבניך ולבני בניך, וכתוב בתריה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב, מה להלן באימה וביראה וברתת וביע אף כאן באימה וביראה וברתת וביע; מכאן אמרו: הזבים והמצורעים ובאין על נדות - מותרים לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, לשנות במשנה וגמרא ובהלכות ובאגדות, אבל בעלי קריין אסורים".¹¹ ייתכן שעזרא הסופר, שחלק משמעותי מתקנותיו נועדו לחיזוק נוכחותה של התורה ולימוד בישראל (קריאת התורה בשני, חמישי ובמנחה של שבת ועוד), מציב את הכניסה ללימוד ככניסה למקדש. בניסוח של הירושלמי, נראה שהתקנה נועדה על מנת להרבות בלימוד תורה ולמנוע את ביטולה - "א"ר חייא בר ווה כל עצמן לא התקינו את הטבילה הזאת אלא מפני תלמוד שאם אתה אומר לו שהוא מותר אף הוא אומר אני אלך ואעשה צרכי [...]"

¹¹ מדוע טומאת בעל קרי חמורה יותר מטומאת זב, זבה או בועל נידה? ניתן להסביר שאין זו טומאה חמורה יותר אלא להיפך - זו טומאה שניתן להיטהר ממנה, ועל כן ניתן להחמיר ולא ללמוד תורה עד שיטבול. עוד ייתכן, שטומאת קרי פוגעת ב"דעת" של האדם, שכן "אין קישוי אלא לדעת", וממילא ביכולתו להתקשר לתורה. כך הסביר ה"בני יששכר": "אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות [סוטה ג א] ובא לידי זכות הדעת, ע"כ אין קישוי אלא לדעת [יבמות נג ב] ע"כ לא תיקן עזרא טבילה לדברי תורה לשום טמא רק לבעלי קרי על שבא מתוך זכות הדעת [ברכות כב א]". (בני יששכר, מאמרי חודש ניסן, מאמר ד - טיול בפרדס, דרוש י).

לאורך הדורות, מחד, נראה שהיתה הקפדה יתירה על טבילה זו, עד כדי כך שהיא הצליחה למנוע אנשים מעבירות חמורות,¹² ומאידך, היו שלא נהגו בה,¹³ והיו שהמירו את הטבילה לרחיצה בתשעה קבין.¹⁴

ביטול התקנה

במשניות ובתוספתא במסכת ברכות, ברור שבעל קרי אינו אסור רק בלימוד תורה, אלא מוגבל גם בקריאת שמע, ברכות ותפילה. יש לדון בהרחבה על מקורו של איסור זה, ועל יחסו לתקנה המקורית: האם התקנה המקורית היתה רק לתורה? או שמא הטעם "שלא יהו ישראל מצויין כתרנגולין" מעיד דווקא על איסורו של בעל קרי גם להתפלל ולקרוא ק"ש, ובכך מתקן את כל ישראל ולא רק תלמיד חכם? הרמב"ם סבר שהיו שני שלבים בתקנה: תקנת עזרא המקורית הצריכה טבילה רק ללימוד תורה, ותקנה מאוחרת יותר אסרה גם על התפילה:

וכבר בארנו שעזרא תיקן שלא יקרא בעל קרי בלבד בדברי תורה עד שיטבול, ובית דין שעמדו אחר כן התקינו אף לתפלה שלא יתפלל בעל קרי בלבד עד שיטבול, ולא מפני טומאה וטהרה נגעו בה אלא כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהן כתרנגולים.¹⁵

בהמשך, מבאר הרמב"ם שגם התקנה שלא להתפלל בעודו בעל קרי בטלה:

וכבר בטלה גם תקנה זו של תפלה לפי שלא פשטה בכל ישראל ולא היה כח בציבור לעמוד בה.

ביטול התקנה מופיע בבבלי:

"כי אתא זעירי, אמר: בטולה לטבילותא".¹⁶

¹² כפי שמופיע בירושלמי: "ביומוי רבי יהושע בן לוי ביקשו לעקור את הטבילה הזאת מפני נשי הגליל שהיו נעקרות מפני הצינה אמר להן רבי יהושע בן לוי דבר שהוא גודר את ישראל מן העביר אתם מבקשי לעקור אותו מהו גודר ישראל מן העבירה מעשה בשומר כרמים אחד שבא להיוקק עם אשת איש עד שהן מתקינין להן מקום איכן הן טובלין עברו העוברין והשבין ובטלה העבירה" (ירושלמי ברכות, פרק ג הלכה ד).

¹³ בבבלי: "אמר להו רב הונא לרבנן: רבותי, מפני מה אתם מזולזלין בטבילה זו?" (בבלי ברכות, כ"ב, א) ובירושלמי "רבי חנינא הוה עבר על תרעי דימוסין בקריצתא ואמר מה טובלי שחרית עושין פה? ייזלו ויתנון! (ירושלמי ברכות, פרק ג הלכה ד).

¹⁴ "תנו רבנן: בעל קרי שנתנו עליו תשעה קבין מים - טהור; נחום איש גם זו לחשה לרבי עקיבא, ורבי עקיבא לחשה לכן עזאי, וכן עזאי יצא ושנאה לתלמידיו בשוק" (בבלי ברכות, כ"ב, א).

¹⁵ רמב"ם, תפילה ונשיאת כפים, פרק ד הלכה ד.
¹⁶ בבלי ברכות, כ"ב, א.

ביטול זה מזוהה על ידי סוגיית הכבלי עם שיטת רבי יהודה בן בתירא:

תניא, רבי יהודה בן בתירא היה אומר: אין דברי תורה מקבלין טומאה. מעשה בתלמיד אחד שהיה מגמגם למעלה מרבי יהודה בן בתירא. אמר ליה: בני, פתח פיך ויאירו דבריך; שאין דברי תורה מקבלין טומאה שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה' מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אינן מקבלין טומאה.¹⁷

רבי יהודה בן בתירא נוהג עקרונית ולמעשה בניגוד מוחלט לתקנת עזרא. הוא אינו נראה כ"מתיר" בדיעבד בעקבות קושי, אלא כמצהיר: התורה היא כאש ואינה מקבלת טומאה, ועל כן גם בתלמיד בעל קרי שייך לומר "פתח פיך ויאירו דבריך".¹⁸ בסוגיה זו ובמקום נוסף בבלי, נקבע המנהג כרבי יהודה בן בתירא:

אמר רב נחמן בר יצחק נהוג עלמא כהני תלת סבי: כרבי אלעאי בראשית הגז, כרבי יאשיה בכלאים, כרבי יהודה בן בתירא בדברי תורה [...] דתניא, רבי יהודה בן בתירא אומר: אין דברי תורה מקבלין טומאה.

ר' נחמן בר יצחק מכריע שהעולם נוהג כרבי יהודה בן בתירא, וכך נפסק להלכה (ועל כך להלן).

אם נסכם את התהליך בפסיעות גסות, הרי שניתן להבחין בו בשלושה שלבים:

1. **הדין מן התורה:** בעל קרי הוא מצב המשפיע רק על היכולת להיכנס למקדש ולאכול קודש. אין בעיה עם טומאה בחיי האדם, לא בחיי החול ולא בלימוד התורה. בעל הקרי, כמו הנידה והיולדת, הוא מצב המובן כחלק ממחזור החיים. המגע עם נקודות הלידה והמוות, מחזוריות החיים, מנוגדת לעמידה מול הקודש, החי תמיד, אך היא איננה בעייתית "בעצם". אין ערך, ולכל הפחות, אין חיוב, להיטהרות שאינה למול הקודש.
2. **תקנת עזרא:** הוציאה את עולם הטומאה מן המקדש, והרחיבה אותו אל עולם הקודש שבחיי האדם - תורה ותפילה. מעתה על האדם להיות מודע להיותו טמא בטומאת קרי גם אם אינו אוכל קודש או נכנס למקדש. ייתכן שהדגש בתקנה זו הוא על תשומת לב וייחוד זמן ומשמעות לחיבור בין איש ואשתו

¹⁷ שם.

¹⁸ תוספות וראשונים רבים עסקו בשאלה כיצד עוקר ריב"ב תקנה של עזרא, והלוא אין בית דין יכול לבטל תקנה של בית דין קודם אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמניין? ! עיין תוד"ה 'אתא איהו ותיקן אפילו לדברי תורה', בבא קמא, פ"ב, ב, ומאירי ורשב"א על הסוגיה בברכות.

(שלא יהו כתרנגולין),¹⁹ וייתכן שהדגש הוא דווקא על קרי לילה, בתור "מפגש" של האדם עם עולמות התוהו שלו, הדמיונות הבעייתיים,²⁰ שאינם מתאימים לתורה שהיא ברית בין ישראל ואביהם שבשמים.

3. **ביטול התקנה:** השבת המצב לקדמותו. הטהרה קשורה למקדש, ומשחרב בית המקדש שוב אין צורך או חיוב להיטהר לשם לימוד תורה ותפילה.

אולם, תמונה זו אינה שלמה כלל וכלל. לראשונים רבים התקנה לא בטלה לחלוטין: יש הסוברים שעדיין יש חיוב הלכתי לטבול לתפילה, והתקנה בטלה רק לדברי תורה, ויש הסוברים שאמנם אין חיוב הלכתי, אך מנהג טוב וכמעט מחייב הוא לטבול לפני התפילה.

שני מחנות בראשונים

הרי"ף בהלכותיו מתלבט האם טבילת עזרא בטלה רק לדברי תורה או שמא גם לתפילה. בהמשך דבריו, הוא מביא את דברי רב האי גאון, שסבר שתקנת עזרא היא תקנה מחייבת לתפילה, וגם בימינו אין לבעל קרי להתפלל עד שיטבול (או ירחץ בתשעה קבין):

[...] וכתב רבינו האי גאון זצ"ל כיון דגמרא ליכא בהא מילתא נקוט מנהג כל ישראל שכל בעלי קריין אף על פי שאין להם מים אין מתפללין עד שירחצו.²¹

מספר האשכול נראה שאכן הגאונים נמנעו לעיתים מתפילה במקרה שלא יכלו לטבול:

ובס' האשכול להראב"ד ח"א הל' תפלה אות ג' נשאל עוד רבינו האי גאון ז"ל דפרישתון שראיתם בדברינו בעל קרי שאין לו מים אל יתפלל, ושאלתם מי שראה קרי כליל שבת או יו"ט היכי עביד כו', **זכורים אנו כמה**

¹⁹ לפי רבא בגמרא בברכות עזרא תיקן טבילה רק ל"בריא המרגיל", כלומר לאדם היוצאת ממנו שכבת זרע בייחוד עם אשתו. רק הדורות המאוחרים יותר הוסיפו טבילה לאדם הרואה "לאונסו" (קרי לילה). אביי חלוק עליו.

²⁰ בירושלמי ישנה התלבטות איזה אירוע מחייב טבילה לבעל קרי – ייחוד אם אשה, **חלום** על ייחוד אשה או **כל חלום**? "רבי יעקב בר אחא רבי יסא בשם רבי יהושע בן לוי אין קרי אלא מתשמיש המיטה רב חונא אמ' ואפי' ראה את עצמו ניאות בחלום הוון כעיין מימר ובלבד מאשה רבי יונה ורבי יוסי תרויהון אמרין ואפילו מדבר אחר" (ירושלמי ברכות, פרק ג הלכה ד).
²¹ רי"ף ברכות, י"ג, ב.

שבתות שהיינו אצל מר רב אהרן גאון ז"ל שהיינו מתפללים בביתו והוא יושב [ובטל] מן התפלה עד הערב כו'.²²

על פי שיטה זו, עולם הטבילה (ולכל הפחות הרחיצה) מוסיף להיות מחייב לדורות. אולם, ראשונים רבים סברו שהטבילה בטלה לגמרי,²³ ואין חיוב אפילו בחריצה, לא לתורה ולא לתפילה. לקבוצה זו של הראשונים ניתן לשייך גם את הרמב"ם, שכתב:

וכבר בטלה גם תקנה זו של תפלה לפי שלא פשטה בכל ישראל ולא היה כח בציבור לעמוד בה.²⁴

אולם, הרמב"ם מציין ש"מנהג פשוט בשנער ובספרד שאין בעל קרי מתפלל עד שרוחץ כל בשרו במים משום הכון לקראת א-לוהיך ישראל". באגרת לר' פנחס הדיין מעיד הרמב"ם על עצמו שמעולם לא ביטל מנהג זה:

[...] והלא אין הדבר אלא מנהג בשנער ובמערב בלבד. אבל בכל ערי רומי וצרפת וכל פרוכינצא, אנשי עריכם, מעולם לא נהגו במנהג זה [...] ותודיע להן שדת משה רבינו שאין דברי תורה מקבלין טומאה, ושבעל קרי מותר להיכנס לבית הכנסת ולקרות בספר תורה, אבל להתפלל הדבר תלוי במנהג. כל ישראל שבין הישמעאלים נהגו לרחוץ, וכל ישראל שבין הנוצרים לא נהגו לרחוץ. ואתם לא תשנו מנהג אבותיכם [...] וזה [...] שאמר עלי שאיני רוחץ מקרי, שקר הוא! מעדין עלי שמים וארץ שמעולם לא עשיתי זאת [...] והיאך אשנה מנהגי ומנהג אבותי בלא עלה בלא שום איסור?

מעניין לשים לב שמנהג זה תלוי בין השאר בהקשר התרבותי בתוכו חיים היהודים - בארצות האסלאם נוהגים לרחוץ ובארצות הנצרות לא.²⁵

בשו"ת מן השמים, מוצגת הרחיצה מקרי לתפילה כמחייבת:

והשיבו: ועבדתם את ה' אלהיכם הוי אומר זו תפלה ואפשר טמא ומקריב קרבן. ואם תאמר שאר טומאות, אינו דומה טומאה מאונס לטומאה

²² שו"ת מן השמים, סימן ה.

²³ ר' ישעיה, בה"ג, רשב"א, ראב"ד – עיין טור ובית יוסף, אורח חיים, סימן פ"ח.

²⁴ רמב"ם, שם, הלכה ה'.

²⁵ בתשובות הגאונים מופיע מפורשות שלדריים בין הישמעאלים מצווה לרחוץ משום קידוש ה': "דמפני קידוש השם בפני גוים ישמעאלים שטובלים לקריים צריך הישראלי ג"כ לטבול וכו'" (שערי תשובה להגאונים, סי' רצ"ח). מקור זה מעלה את השאלה האם אכן מדובר כאן בשימור של תקנת עזרא או שמא מדובר כאן באימוץ מנהג מוסלמי מפני הפחד מפני חילול ה'?

מדעת, אינו דומה טומאה הבאה ממקום אחר לטומאה היוצאה מגופו. ועזרא כשתיקן ברוח הקודש ראה ותיקן.²⁶

התפילה היא כמו קרבן, ולא רק זכר לקרבן. היא עבודת קודש, המצריכה טהרה. אמנם הקושיה המתבקשת היא מה שונה טומאת קרי משאר טומאות, שאין לנו מחויבות וגם לא יכולת להיטהר מהן? תשובת שו"ת מן השמים היא שטומאת בעל קרי ייחודית בתרתי: היא טומאה מדעת, והיא יוצאה מגופו. במילים אחרות, בעל הקרי הוא תוצאה של התרחשות פנימית, בדעת של האדם ("אין קישוי אלא לדעת"), ואיננה מגע חיצוני.²⁷ בהמשך הדברים נראה שהוא מרכך את הדרישה מכל אדם להיטהר ומחייב בכך, לכל הפחות, את שליח הציבור.

להלכה

להלכה קבלו הפוסקים את דעת המקילים. השולחן ערוך מכריע:

ואח"כ בטלו אותה תקנה, והעמידו הדבר על הדין, שאף בעל קרי מותר בדברי תורה ובקריאת שמע ובתפלה בלא טבילה ובלא רחיצה דתשעה קבין, וכן פשט המנהג.²⁸

גם האדמו"ר הזקן, בספרו ההלכתי 'שולחן ערוך הרב', מכריע באופן פסקני שהתקנה בטלה ואינה מחייבת:

ואח"כ בטלה אותה תקנה לגמרי משום ביטול תורה ומשום ביטול פריה ורביה והעמידו הדבר על הדין שאף בעל קרי מותר בדברי תורה ובקריאת שמע ובתפלה בלא טבילה ובלא רחיצה בט' קבין וכן פשט המנהג.²⁹

המנהג בכל זאת לטבול או לרחוץ מקרי, נותר בגדר מנהג של "אנשי מעשה", כפי שמציין המשנה ברורה:

[...] ומ"מ יש אנשי מעשה שנוהגין בתקנה זו וטובלין א"ע לקריין ואם קשה עליהם הטבילה רוחצין א"ע בט' קבין.³⁰

²⁶ שו"ת מן השמים, שם.

²⁷ מעניין להשוות את הדברים להסברו של רבינו בחיי על ייחודה של טומאת קרי, שרק בה כתוב "כל בשרו". עיין רבינו בחיי, ויקרא ט"ו, טז, ד"ה 'ורחץ'.

²⁸ שולחן ערוך, אורח חיים, סימן פח, סעיף א.

²⁹ שולחן ערוך הרב, שם.

³⁰ שם.

היו אמנם שרצו להציג את הטבילה, ולכל הפחות, את הרחיצה כמחויבת מן הדין. לטענתם, ביטול התקנה נעשה מפני הצינה, ובמקומות שבהם התקנה לא בטלה (כגון בארץ ישראל) היא עדיין מחייבת מדינא,³¹ אך ככלל נראה שטבילה זו נותרה בגדר מידת חסידות.

טבילת החסידות

בראשית החסידות, הטבילה במקווה מתרחבת מן העולם ההלכתי אל עולם רחב יותר של עבודת ה'. היא כבר אינה כרוכה בהכרח באירוע קונקרטי של טומאה, אלא מהווה חלק ממכלול החיים של עובד ה'.³² כך מופיע בכתר שם טוב:

אמרו על ריב"ש ע"ה שזכה לכל הארות והמדריגות שהיה לו הכל מחמת המקוואות, שהיה תמיד בטבילות. ומקוואות יותר בתמידות טוב יותר מהתענית, שהתענית מחליש את הגוף מעבודת ה', ועוד יותר טוב שהכח שהוא מניח בתענית יתן הכח ההוא בלימוד התורה ותפלה שיתפלל בכל כחו וכוונתו, ובזה יבוא למדריגה.³³

המקווה הוא יסוד ההשגה אצל הבעש"ט והוא טוב יותר מתעניות. אין לו "תופעות לוואי", הוא אינו מחליש את הגוף, ואף על פי כן הוא מטהרו. אין מדובר על טבילה מטומאת קרי דווקא. במובן מסוים, הטבילה מקבלת מעמד עצמאי ומפורדת מהלכות הטומאה והטהרה. הבעש"ט עסק רבות גם בסוד כוונת המקווה, ובעבודה התודעית והלבבית המלווה את הטבילה: "[...] אבל צריך לעשות הכל בכוונה, לא ח"ו מצות אנשים מלומדה [...] רק צריך להתיישב את עצמו ולכוון דעתו מקודם. ואעתיק לך כוונת המקווה [...]".³⁴ בכתביו מופיעות כוונות רבות

³¹ עיין למשל בשו"ת דברי יציב, חלק אורח חיים, סימן נה; שבט הלוי ה, טו.
³² עיין במאמרה של ציפי קויפמן, 'מקווה ישראל ה' – הטבילה בראשית החסידות', תרביץ פ', ניסן-סיון תשע"ב.

³³ כתר שם טוב, ריט. בספר 'מאור ושמש' ר' קלונימוס מקשר את הצורך בטהרה לעיסוק נרחב בעולם הנסתר. לדבריו, חטאו של שתי צבי היה שלא הקפיד על טהרה, ולכן תורת הנסתר העצימה בתוכו את כוחות הטומאה והשלילה. זאת לעומת האר"י והבעש"ט, שעסקו בנסתר מתוך טהרה והאירו את העולם. עיין מאור ושמש, ויקרא, פרשת אמור.

³⁴ ליקוטים יקרים, יושר דברי אמת. הצורך בכוונה איננו דרישה הלכתית, שכן השולחן ערוך פסק: "נדה שטבלה בלא כוונה, כגון שנפלה לתוך המים או שירדה להקר, הרי זו מותרת לבעלה" (שולחן ערוך, יורה דעה, סימן קצח, סעיף מח). אמנם, יש מן החסידים שציטטו כמקור למרכזיות הכוונה בטבילה את דברי הרמב"ם בסוף הלכות מקוואות: "דבר ברור וגלוי שהטומאות והטהרות גזירות הכתוב הן [...] וכן הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים הוא שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים אלא גזירת הכתוב היא והדבר תלוי בכוונת הלב, ולפיכך אמרו חכמים טבל ולא הוחזק כאילו לא טבל, ואעפ"כ רמז יש בדבר כשם שהמכוין לבו לטהר כיון שטבל טהור ואע"פ שלא נתחדש בנופו דבר כך המכוין לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיון

ומפורטות על פי קבלת האר"י, העוסקות בסוד המקווה, בשמות הקשורים אליו ובכוונה הראויה.

גם מבחינה הלכתית, ניכרת החמרה ביחס לתקנת עזרא ולרמת המחויבות אליה בדורנו. האדמו"ר הזקן, על אף פסיקתו החד משמעית לפיה אין חובה לטבול היום מטומאת קרי, מציין במקומות רבים את חשיבות הטבילה. לדוגמא:

והנה הרי"ף פ"ג דברכות ותר"י כתבו בשם רב האי דלא בטלו טבילת בעל קרי אלא לד"ת אבל לתפלה צריך טבילה ואע"ג דאנן לא קיי"ל כן כמ"ש בש"ע מ"מ כתב תר"י שלדברי הכל התפלה מקובלת יותר עם הטבילה.

אצל האדמו"ר ה'צמח צדק', זו כבר נראית כמעט כחובה, ולכל הפחות "מדת חסידות הקרוב לדין":

זהו חובא לדינא לכמה גדולי הפוסקים ולכו"ע הוא מדת חסידות הקרוב לדין והיא תקנה גדולה ובוזה יתעלו למעלה מעלה.³⁵

לטבילה החסידית ערך שנראה כמחדש או מדגיש פנים חדשות בעולם הטהרה. אין כאן טהרה מטומאה במובנה המקראי (מגע שרץ, זבים, בעל קרי או יולדת), אלא טהרה מטומאת הדעת והמידות. לעיתים נראה שהטהרה איננה כלל התמודדות עם טומאה, אלא אפשרות לחידוש החיים ממקורם, קבלת חיות חדשה וחיים מדויקים ומחוברים יותר למקורם. בשורות הבאות נראה לדוגמא שתי דרשות חסידיות המציגות את מהותה של הטבילה.

המקווה כשורש השינוי - האדמו"ר הזקן

[...] וענין הטבילה במקוה כללות ענין הטבילה הוא כך בהיות מבואר למעלה בענין אות האלף שהוא קול פשוט [...] כך נמתקין בו כל האתיות לפי שכל דבר שבא אל שרשו ומקור חוצבו משם יכול לבא לידי שינוי [...] כך יובן גם בענין זה דטבילת מקוה.³⁶

על פי האדמו"ר הזקן, יכולת השינוי והטרנספורמציה בעולם הזה קשורה ביכולת לשוב אל השורש. לעולם התופעות הנגלה לעינינו ישנו שורש נסתר, מקור. השינוי

שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור, הרי הוא אומר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם" (רמב"ם, הלכות מקוואות, פרק יא הלכה יב).

³⁵ אגרות קודש כ"ק אדמו"ר הצ"צ, אגרת כה.

³⁶ סידור עם דא"ח, כוונת הטבילה.

לא מתרחש בתוך התופעות, אלא בשיבה שלהן אל נקודת השורש ממנה נתהוו. זהו סודה של האות א', קול פשוט ממנו נתהוו כל שאר האותיות, וזהו סודו של המקווה. שיבה לנקודה פשוטה, שורשית, המאפשרת להשתנות.

כידוע ההפרש בין ים לארץ שהים נקרא עלמא דאתכסיא והארץ נקרא עלמא דאתגליא כידוע [...] והנה בתחלת הבריאה היה המים מסבכים כל הארץ והארץ היתה מובלעת בתוך המים עד שאמר יקוו המים [...] ותראה היבשה [...] וכך למעלה עלמא דאתגליא היה מובלע וכלול תחלה בעלמא דאתכסיא שנקרא בחינת ים כו' ולהיות כן כאשר האדם שהוא מעלמא דאתגליא מן האדמא כו' יטבול במי המקוה שהן עלמא דאתכסיא יהי' בזה ג"כ התכללות עלמא דאתגליא בעלמא דאתכסיא **שיוכלל ויבא במקור חוצבו ומשם יוכל להשתנות כנ"ל**.³⁷

המים הם היסוד הנסתר, העמוק, "עלמא דאתכסיא". היסוד המשתנה והדינאמי, שהמציאות היבשה היתה כלולה בו פעם, ואינה אלא ביטוי שלו. היכולת לשוב אל המים היא היכולת להיכלל במקור הנסתר שלי, ומשם להשתנות. יכולת זו כרוכה בויתור מסוים - ויתור על הזהות הגלויה והמוצקה שלי, על ה"יבשה" שבי:

ואמנם אין זה מועיל להיות התכללות למעלה על ידי זה כי אם **בבחינת הביטול דוקא**, דהיינו כאשר יבטל האדם את עצמו מכל וכל בהיותו טובל במקוה [...] ואז יגרום למעלה בחינת הביטול [...] כי רוח אייתי רוח דווקא ולא די במעשה הטבילה עצמה בלתי כוונה [...] דהיינו **במסירות נפש** [...] ואותיות ביטול כאותיות טבילה אלא שנתחלף הוי"ו בה"א בלבד וד"ל.³⁸

אותיות טבילה הן אותיות ביטול. במעשה ההתכללות ישנה כוונה של מסירות נפש, מוכנות לוותר על החיים כפי שהם, ומתוך כך יכולת להתחדש. המקווה אפוא אינו כרוך בשינוי מסוים או בתיקון של מידה זו או אחרת: הוא עצם היכולת להשתנות, לבטל את הקיים, להתכלל בעולם נסתר ושורשי, ומשם להתחדש.

³⁷ שם.

³⁸ שם. החזרה אל השורש מסבירה גם יכולת הכפרה של המקווה, המושווית לכפרת יום הכיפורים: "כי אז מתגלה עצם השורש של הדינים שהוא רחמים גדולים ונמתק הכל ומתקבלים כל התפלות והוא הסיוס והחותם של **החזרה לשורש**, ומתלבן הכל כמו ענין כוונת המקוה שמתעלם האדם במקוה שהוא הבינה שהיא התשובה, ואור הלובן המדיח כל הפגמים (והוא שם אה"ה בהה"י"ן גימ' מקוה וכמש"ל) ואח"כ יוצא ונולד בריה חדשה" (יושר דברי אמת, קונטרס השני).

המקווה כשיבה אל הרחם

באופן שמזכיר את דרשתו של האדמו"ר הזקן, דיברו חסידים אחרים על הטבילה במקווה כאל השיבה ליסוד האימהי, השיבה אל הרחם:

והנה להיות גם האדם כאשר נמשך אחר הטומאה הטה יסודותיו אחר הטומאה והפריד את עצמו מן הקודש, מחויב לבטל את עצמו אל הקדושה ולהוליד כבריה חדשה, על כן המקוה צורתם מרובעת רמז לבטן האם הוא התשובה.³⁹

צורתו המרובעת של המקווה מדמה את חלל הרחם, בטן האם. השיבה אל הרחם היא התשובה, היציאה ממוות לחיים חדשים. גם המנח הגופני של הטבילה מדמה מצב של עובר:

וכששוחה לטבול הוא כתלת ע"ג תלת כציור התינוק שבמעיי אמו, וכשזוקף את עצמו מהטבילה הרי הוא כנולד מחדש בהתפשטות האיברים.⁴⁰

הטבילה מחזירה את האדם למצב טרום הווייתי, מצב עוברי שמכנס את אבריו לקיפול בתוך בטן האם. היציאה מהמקווה כמוה כלידה בפשוט איברים. אין כאן רק חיבור לשורש ויכולת שינוי, כי אם ממש לידה ובריאה מחודשת של האדם:

"לב טהור ברא לי וגו' ר"ת טב"ל".⁴¹

גם כמות מי המקווה קשורה לתהליך היווצרותו של הולד:

היות ושיעור המקוה הוא תתק"ס לוגין ונודע מ"ש בירושלמי שבריה בטילה בהם, והולד נוצר במ' יום שבהם תתק"ס שעות, נמצא שהאדם הטובל בתתק"ס לוגין שבמקוה נעשה כבריה חדשה וכתינוק שנולד.⁴²

40 סאה הם 960 לוגין, שזהו גם השיעור שבריה בטלה בו (לפי הירושלמי)⁴³ וגם כמות השעות בהן נוצר הולד. הטבילה משיבה את האדם ליסודות ההיווצרות שלו, אל המים הכוללים הכול, אל תהליך ההתקמות, ומתוך כך ליציאה לאוויר העולם.

³⁹ בני יששכר, מאמרי חודש אלול, מאמר א.

⁴⁰ שם.

⁴¹ יושר דברי אמת, קונטרס השני, יום הכיפורים והמקווה.

⁴² בני יששכר, מאמרי חודש אדר, מאמר ג, דרוש ו.

⁴³ "וכמה ליטרא עבדא מאה זונין נמצא כל זין וזין אחת מתשע מאות וששים" (תלמוד ירושלמי מסכת תרומות פרק י דף מז טור ב)

ללמוד להיות גנבים

בהדרכה החסידיית מופיעות, בהתאם למשמעויות שנדונו לעיל, גם כוונות טבילה מדויקות יותר המבוססות על כתבי האר"י. במסגרת הדרכת הכוונות, מופיע משל של הבעש"ט המסביר באופן יפהפה את טיב ההתכוונות שיש לעשות לפני הטבילה:

ועיקר הכוונה היא הדביקות בהשי"ת. ואם נכוון כוונת השמות לא נוכל לכוין מה שצריך לעיקר, לזאת צריך שיהיה הכוונה שגורה מאד ברגע [...] ועיקר הכוונה באמיתות להשי"ת הבוחן כליות ולב אם באמת מקשר את עצמו להשי"ת [...] ⁴⁴

כוונת השמות המדויקת יכולה להפריע לכוונת הלב והדביקות, על כן הכוונות צריכות להיות שגורות ומהירות, כדי שיהיה ניתן להתמקד בעיקר.

כמו שכתוב בכתבים [...] משל על זה הענין, שיש לכל מסגר מפתח [...] ולפי המסגר כן מכוין המפתח, ויש גנבים שפותחים בלי מפתח דהיינו ששוכרים את המסגר, כן הענין יש לכל דבר נעלם מפתח, והיא הכוונה המכוונת לאותו דבר, אבל עיקר המפתח להיות כגב ששוכר הכל, דהיינו לשבור הלב היטב בהכנעה גדולה, וישובר המסך המבדיל למעלה, שעל ידו הוא ההסגר לאדם. ⁴⁵

הכוונות הן כמו מפתחות, כאשר לכל מנעול מתאים מפתח מדויק. אך הבעש"ט מדריך את חסידיו להיות גנבים, שגם אם אינם יודעים מה המפתח המדויק, הם שוכרים את הדלת עצמה. שבירת הלב והכנעתו פותחת את המסך המבדיל, ו'מדלגת' על כל המנעולים. הבעש"ט מלמד עקרון כללי - שהכוונה המדויקת אינה העיקר, ובחירתו ללמד עקרון זה במסגרת הדיון בכוונת המקווה, מגלה אולי את יסוד הטבילה החסידי: שבירת הלב והתעוררות רצון עמוקה לעלות למעלה ולהידבק בה'.

טבילה ארץ-ישראלית

הרעיונות החסידיים אודות הטבילה רואים את משמעות הטבילה ביכולת ההתחדשות והשינוי הפנימי, בשיבה אל שורש החיים ובהיולדות המחודשת משם. הכוונות נראות מופשטות, עוסקות ברבדים הגבוהים של האדם, בחושים

⁴⁴ יושר דברי אמת, הקונטרס השני.
⁴⁵ שם.

נשמתיים "מקיפים" בלשונו של אדמו"ר הזקן.⁴⁶ לכאורה, אין לטבילות אלו קשר מיוחד לארץ ישראל, אדרבה, השיבה אל הארץ בתור שיבה אל הטבע של החיים, אל עבודות השדה, אל אחריות כלכלית ולאומית - אמורה למקם את הטבילה כפרקטיקה למבקשי פנימיות ורוח. במובנים רבים, לעיתים שם אכן מצויה טבילת הגברים, כחלק ממארג החיים של בקשות רוחניות ונשמתיים יותר.

אולם, הראי"ה קוק בהתייחסו לתקנת עזרא ולצורך של גברים לטבול, מציג תמונה הפוכה. לדבריו, דווקא השיבה אל הטבע, אל הגוף ואל החושים, מזמינה ומחייבת התחדשות של שפת הטהרה לגברים. ככל שהאדם מחובר יותר לבשר, לגוף, לדמיון ולחושים, ורוצה שכל אלו יהיו חלק ממכלול עמידתו לפני אלוקיו, אזי הטהרה מתבקשת יותר בחייו:

כל מה שמקיף את המציאות בכל הדרגותיה [...] צריך לטהרה יותר גדולה. המקדש וקדשיו כוללים את רוממות אצילות ההשכלה ואת **תחתית טהרת הדם הבשר, הדמיון והרגש, ובשביל אלה השלבים התחתיים** [...] נדרשת היא הטהרה המדויקת.⁴⁷

המקדש שייך לעולם רוחני בו אגודים יחד החיים כולם - הגוף, הבשר, החוש, הדמיון, הרגש והנשמה. במקדש ישנה עבודת גוף, קרבנות, לחם פנים וקטורת.⁴⁸ דווקא בשל כך נדרשת טהרה.

ההשפעה העליונה לבדה, המכוונת אל הדעת, וממלאה בזה את תפקידה, בתקוה שממעין הרוחני יטהר הכל, היא אינה צריכה כ"כ לפרטי טהרה מעשית, "הלא כה דברי כאש נאם ד' - מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אינם מקבלים טומאה".

כאשר עבודת ה' נשארת סגורה בבית המדרש ומתרכזת בשכל בלבד, אין כל כך צורך בטהרה. המעין הרוחני שבו אוחזים, התורה, מטהרת את החיים. אך כאשר יוצאים מבית המדרש והקדושה מבקשת להתפשט בכל מרחבי החיים, שם נדרשת טהרה. מתוך רעיון זה מנתח הראי"ה את תקנת עזרא וביטולה:

⁴⁶ "כי ענין טומאה וטהרה הוא בחינת מקיפים, ועל כן שייך הטהרה דוקא לענין הריח שהוא ג"כ בחינת מקיף" (ליקוטי תורה, כי תבוא).

⁴⁷ אורות התחיה, לה. כל הציטוטים להלן מכתבי הראי"ה לקוחים מפסקה זו.
⁴⁸ ניתן לראות זאת לדוגמא בשמחת בית השואבה, המתוארת כשמחה מלאה בריקוד, בהפעלה גופנית, ובמודעות ליצירות הקיימת באדם וליכולת לקדשה.

[...] לכתחלה בימי עזרא היתה המגמה לקשר את ישראל אל הקודש המקדש, גם בצד התחתית שהוא אחד מדרכי החנוך הכלליים של האומה, והובלטה הטהרה. הגלות דלדלה את הכחות הרגשיים והציוריים, יחד עם גבורת החיים והמנוחה האסתתית ונשארה השפעת השכל, בדליגתה הרוחנית, מצורפת אל המעשה. מקום השלבים הרוחניים הממוצעים: הרגש והנטיה הבשרית נשאר פנוי, "אין לנו רק התורה הזאת". יצאה הדיקנות של הטהרה מכלל החובה, ונשארה קשורה בצפיה אידיאלית, במושג של קדושה וחסידות ליחידים.

עזרא שואף לקדש את חיי הבשר והגוף, לקשר גם אותם אל המקדש. אך הגלות פוגעת בחיותם של תחומים אלו, ביופי, ברגש, בדמיון ובגוף, התורה השכלית נותרת הדרך היחידה להתקשר לה, וממילא אין צורך בטהרה, ו"בטלוח לטבילותא". הטבילה נותרת כדרך ליחידים "עד שבאה החסידות האחרונה וחפצה לשתלה בהמון". הרב קוק שואף להעניק לתחייה זו של שפת הטהרה משמעות חדשה. בעיניו, דור בו חוזר עם ישראל לחיות חיים שלמים, לאומיות, גבורה, רגש וגוף - הוא דור בו נדרשת הטהרה. הטהרה מעניקה דיוק לשיבה אל הלאום ואל הגוף:

בכל מקום שהגבורה העממית הישראלית מתגברת, מיד מוכרחת לבא תגבורת הטהרה הבשרית והרגשית, עם כל תבונתה, ולהזדוג עמה, וכל אלה הנם מכינים בסיס למעמד חי אורגני, הכולל את התחיה כולה, מראשית ההפשטה העליונה עד אחרית עליזת החיים ורעם גבורתם. "ונתתי צבי בארץ חיים".

עליזות החיים, הגבורה הבשרית והרגשית, מקושרות אל ה"הפשטה העליונה". דווקא בשל קישור זה נדרשת הטהרה, השומרת את הבשר הטהור, את הדמיון מדויק.

סיכום

סיפורה של טהרת הגברים הוא סיפור עתיק. בזמן הבית, הייתה הטבילה חלק מהותי בחיי הקודש והמקדש. ממילא, מודעתו של האדם לשאלת טומאתו וטהרתו הייתה דבר מתבקש, והאירועים המטמאים בחייו (מגע שרץ או לחילופין שכבת זרע) דרשו מודעות. בראשית ימי הבית השני תיקן עזרא טבילה לבעלי קרי, שהרחיבה את הצורך בטהרה גם בלימוד תורה ובתפילה. לתקנה זו היו היבטים שונים - העצמה וקידוש של חיי האישות בישראל, וריבוי של לימוד תורה בטהרה.

תקנת עזרא בטלה, ולאורך שנים רבות נותרה הטהרה דרך ייחודית לחסידים ואנשי מעשה ואצל האדם הפשוט "ידיעות הטומאה" שלו לא תפסו מקום מרכזי בעולמו. בהמשך, החסידות חפצה בהתפשטות הטהרה, כחלק מיצירת עולם שיש בו דביקות גדולה יותר בה', לאו דווקא דרך תעניות וסיגופים אלא דרך תיקון הלב והמידות. המקווה בתור "מקווה ישראל ה'" איפשר חיבור לשורש, שינוי והתחדשות מתוך דביקות בה' יתברך. הרב קוק חידש שאין כאן רק תנועה של "עלייה למעלה", אל עולמות של דביקות רוחנית ונשמית. ההיפך הוא הנכון - פיתוח עולם הטהרה קשור דווקא ב"ירידה למטה", בניסיון לכלול גם את קומות הגוף והבשר בעבודת ה'.

מכלל הדברים עולה, שייטכן שיש מקום בימינו להעצים את הטבילה, ומתוך כך את המודעות לטומאה, גם בקרב גברים. דווקא ההקשבה היתירה בדורנו לגוף ולחושים, והרצון לראות ולחוש אותם כחלק ממכלול עבודת ה', מצריך פיתוח רגשות עדינים של טהרה. כאשר אני יודע שאני טמא, אין בכך בהכרח שיפוט שלילי על המעשה שטימא אותי (כשם שאין שיפוט שלילי לגבי טומאת הנידה), כי אם קריאה לדייק את ההתעוררות הגופנית, את חושי הבשר, מתוך ידיעה שטעם מסוים של טומאה תמיד ייכרך בהם, ושלשם כך מתוקנת לנו טהרת המקווה. "הן בעוון חוללתי ובחטא יחמתני אמי". כוחות הגוף ותשוקותיו, על אף קדושתם ועל אף המצוות הנובעות מהם (עונה, פריה ורביה), דורשות דיוק מתמיד והתחדשות מתמדת. קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'.